СИНИ ЦАРЯ НАРЗАНА

У далекому царстві за сімома горами та сімома морями жив собі цар Нарзан. А цар той був дуже старий і ослаб на очі. Кличе він своїх трьох синів: Персня, Берла і Меча — та я каже:

— Сини мої любі, сини мої дужі, витязі славні, занедужав я, сини мої, на очі, а чую, що десь там в світі серед темного моря є скляний острів, а на сьому острові смарагдовий замок з рубіновими заборолами та сапфіровим дахом. У сьому замку є водиця-живиця. Хто з вас її мені принесе, сей буде моїм наслідником. Ідіть, сини мої любі, а Бог вас нехай благословить.

Йдуть царевичі, йдуть, аж вкінці зупинилися на розпутті. Шлях їх розділився на три стежки. Одна йшла на схід сонця, друга — на захід, а третя — прямо на полудень.

Стали вони та й задумались. Потому промовляє словами найстарший брат до молодших братів:

— Браття мої любі! Перед собою маємо три шляхи. Не всім нам йти одним, а потреба нам поділитися ними. Я піду вправо, другий — вліво, а останній піде прямо перед собою. Кожен з нас нехай устромить в бік своєї стежки кинджал з напоясником. Котрий же з нас верне, витягне кинджали, огляне їх. Як побачить чисті, то се знак, що браття в дорозі; як не знайде їх, то брати вернулись додому. Чий же кинджал запливе кров'ю — се знак, що брат є в небезпеці і тому треба йти його дорогою на поміч.

Розпрощалися брати, і кожен пішов своєю дорогою. Наймолодший, Меч, пішов прямо на полудень. Його дорога йшла все лісом та лісом. Два тижні йшов він лісом, стріляв дичину, живився нею, а кожного вечора й

ранку складав Богові жертву, молячи та просячи його за здоров'я очам свого батька.

Третього тижня почув він страшний крик. Пішов за голосом і побачив ведмедя, що стояв над приголомшеним пустельником. Лапою здер шкіру з голови і хотів уже гризти його зубам.,.

Прискочив Меч до нього і проколов ведмедя наскрізь своїм ратищем. Обернувся ведмідь до свого нового ворога, заричав з болю і повалився перед ногами Меча.

Приступив Меч до кров'ю облитого пустельника, що лежав без пам'яті біля джерела, з котрого випливала чиста, холодна вода, почав змивати кров з нещасного, перев'язав його рани і заніс його до печери, де знайшов постелю з сухого листя.

За якийсь час дав пустельник малесенький знак життя, відкрив свої очі, ніжно вдивився в царевича, перехрестив його і сказав:

— Господи Боже, благослови царевича, сина Нарзана. Вирятував ти мене від смерті, поможу я тобі за се дістати водиці-живи-ці, по котру послав тебе батько. Йди тепер на схід сонця, скоро побачиш поляну, серед котрої пасеться білий кінь. Плесни в долоні, коник прибіжить і дасть на себе сісти, але тримайся добре, бо одним скоком стане він біля підніжжя скляної гори, а другим, ні разу не ковзнувшись, буде він на її верху і стане перед замком. Проти тебе вискочить зі страшним бреханням пес з чотирма головами. Ті зернята, що тобі даю, кинеш псові в очі — від них він засне, а ти зможеш увійти в замок. В ньому буде дванадцять покоїв. В десятому найдеш два дзбани з водою, переставиш їх місцями, бо знай, що в однім з них, що переставиш під праву стіну, є водиця-живиця, а у другому — мертвиця. Опісля вдариш тричі в дзвін, що стоятиме у вхідних дверях. На сей клич з'явиться змій, той страшний сторож водиці-живиці і зачарованої принцеси, що її знайдеш в дванадцятому покої. Як будеш вертатись, пам'ятай: не оглядайся.

Царевич вклонився низько пустельникові, поцілував його руку, подякував та й відійшов.

На поляні знайшов коника, звабив до себе, сів на нього, а той поніс його на замок. Царевич усе зробив, як радив пустельник, а вкінці вдарив тричі в дзвін, на звук якого відчинилися з громом з одинадцятого покою двері і з'явився страшний змій та й засичав:

— Чого тут хочеш, Нарзанове щеня?

— Водиці-живиці, — відповів сміливо Меч, — водиці для недужого батька.

— Дістанеш тоді, — просичав змій, — коли мене побореш. От стань там біля тої посудини, біля правої стіни, а я стану при лівій — напиймося з тих дзбанів і борімся, — сказав так змій, та на своє лихо, бо не знав, що дзбани переставлені.

Змучений дорогою царевич радо вхопив дзбан та й напився з нього. Вода оживила його. Він вхопив хутко свій лук і сміло випустив стрілу в груди змія, але стріла відскочила від грубої луски, якою було покрите його тіло. Змій зареготався та й каже:

— Почекай-но, почекай, пив ти, нап'юся й я, то побачиш, що одною лапкою тебе уб'ю і роздавлю.

Сказавши теє, напився із дзбана, але як же він зачудувався, коли замість того, щоб покріпити свої сили, відчув слабість в суставах і дрімоту.

— Перехитрив ти мене, песику Нарзана, і намість тебе я тут здохну із-за твоєї зради, але не смійся і не веселись дуже, знай, що і тебе жде скора зрада і підла смерть.

І простягся змій по помості й здох.

Царевич, боячися все-таки зради, встромив йому меч у серце, відрубав голову, а сам пішов у дванадцятий покій. Відімкнувши зачинені двері, побачив там на лелійному ложі прекрасну дівицю.

— Встань, — каже, — немає вже того, що тебе неволив. Але дівчина не відзивалася, а папуга з вікна крикнув:

— Дурень, дурень. Поцілуй її, дурню!

Меч зрозумів, поцілував її в чоло, а вона відкрила очі і зітхнула глибоко.

— Ходи, ходи звідси, — промовив принц, — змій убитий, а водицю-живицю візьмемо з собою.

Тоді дівчина сказала йому:

— Візьми й мертвиці, вона нам придасться, а з сеї скрині —перел і золота, скільки понести можеш.

Царевич так і учинив, і вони вийшли з замку, взявшись попідруки, й сіли на коня.

Та щойно стали спускатись вниз, почало за ними гриміти, блискати, кидати камінням. Меч хотів уже обернутись, але дівчина закрила йому очі рукою і сказала:

— І не думай, бо загинеш.

І кінь піднявся в повітря, а за другим скоком став на розпутних стежках і сказав:

— Злізай, царевичу. Далі з тобою не піду. А он твій кінь пасеться недалеко.

Царевич пустив білого коня і пригадав собі заповіт братів. Вийняв ножі, а обидва були залиті кров'ю! Тоді свиснув він на свого коня і поїхав дорогою найстаршого брата.

їде ж він, їде, аж зупинився перед воротами міста, доми котрого були покриті чорним киром*.

— Що се таке? — спитав він перехожого.

— Король вмирає, — відповів сей, — а там є дві шибениці. Король прийняв двох королевичів, що зайшли сюди, як своїх, а вони змовились короля струїти, царство його між себе поділити. Зрада вдалася, і їх мають повісити.

Царевич скочив на лобне місце й побачив там багато людей, а під двома шибеницями своїх обох братів.

І жаль йому стало братів дуже, тож крикнув до катів:

— Не вішайте, даруйте мені отсих двох, а я вам виздоровлю короля.

Тоді прискочив до нього народ і каже:

— Се якийсь спільник. Нехай ті повиснуть, а він, коли не оздоровить короля, піде за ними.

Тоді встромила дівчина руку в дзбанок з мертвицею і почала бризкати на людей. Де найменша крапля водиці впала, там люди від неї завмирали. Заснули й кати, а царевич розкував своїх братів і велів їм ждати його за воротами, а сам пішов до королівського замку.

Дав умираючому королеві налитися водиці-живиці.

— Ти хто такий? — спитав король, який відразу одужав.

— Я син Нарзана.

— То ти — брат отсих двох, що мене хотіли струїти?

— Брат. Я їх випросив собі за те, що тебе оздоровлю.

Сини царя Нарзана

— Бери, — відповів король, — але й стережись, бо хто раз за ласку платив зрадою, той і вдруге се учинить. Вовка де стрінеш, то бий.

Багато обдарований королем, зустрів Меч своїх братів за воротами і взяв їх на повіз, запряжений шістьма королівськими кіньми.

Оповів братам свою пригоду, а вони присягались, що тільки злоба челяді короля і суддів зробили з них злочинців, а вони зовсім не важили на життя короля, бо струївся сам рибою, якої забагато наївся.

Меч повірив їм, і в любій згоді їхали далі, аж зупинились у темному лісі біля корчми, де стали вони на ніч.

Дівчина приготувала вечерю, а коли наймолодший брат оглядав коні і їх напував, вийшли Перстень і Берло надвір і почали пошепки радитись, що зробити, бо як брат привезе батькові водицю і тую принцесу, то стане наслідником престолу й почне над ними панувати.

— Як же би то нам його позбутись?

— Не журись, — сказав до Персня Берло. — Та він має во-дицю-мертвицю з собою. От її дамо напитись, то й вмре, а ми вернемось додому. За маєток і дівчину кинемо жереб.

— Погано ти радиш! — сказав молодший брат, Перстень. — Я вже не хочу вбивати брата. Він нам лише добро діяв, але, як він засне, бризнем на нього мертвицею, щоб ще лучче заснув, винесемо в ліс та й кинемо в глибоке провалля, що тут недалеко.

Згодився на те Берло, та зробили вони так, як нарадились. Холод і волога пробудили царевича Меча, і він побачив довкола лише глибоке провалля. Пригадав собі все і гірко заплакав.

Згадав царевич, що колись врятував лиса, на котрого напав гірський орел. Лис той дав йому напам'ять пищик, щоб запищав у нього, коли буде у великій пригоді. Тепер Меч запищав тричі. Відразу вліз якоюсь дірою у його яму лис і каже:

— Здоров був, царевичу, хапай мого хвоста, а я витягну тебе звідси.

Царевич так і зробив, потому пішов до того міста, де царював його отець Нарзан.

Він увійшов у те місто, але лице його так змінилось, що ніхто його не впізнав. Невпізнаний ввійшов у царський двір, зайшов до вівчарні і дався впізнати вівчареві, а той йому каже:

— Мечу наш дорогий, царевичу, велике горе буде. Ото прийшли твої брати, привели з собою панну і принесли водицю-живицю і мертвицю. Кого хотять, того й виправляють на той світ, а твому отцеві повернули зір, і царство має бути поділене між них обох.

На ті слова зняв царевич з правої руки перстень, що його дістав на замку скляної гори від принцеси, і каже:

— Іди, дай сей перстень принцесі, що з моїми братами сюди приїхала, але не кажи ні слова, а вертай назад.

Вівчар пішов, а царевич чекав його приходу.

Аж тут відчинились двері і показалась Лелія, принцеса з замку скляної гори, і кинулась царевичу на шию.

Коли царевич оповів їй свою пригоду, побігла вона до старого царя Нарзана і розповіла про зраду братів. Цар скликав всіх людей і запитав обох своїх синів:

— Сини мої любі, ви мені дали світло очей моїх, а вам за те належиться заплата; межи вас розділю я царство своє, але скажіть менів що я маю вчинити з такими людьми, що свого брата, котрий вибавив їх від смерті, кинули у провалля на роздертя вовкам і ведмедям.

— Для таких мало шибениці, — сказав Берло.

— Таких колесувати, — сказав молодший, не знаючи, що він сам на себе видає осуд смерті.

Цар тоді вернувся в покої, взяв за руки свого сина Меча, вивів перед весь народ. Тоді сказав наляканим двом старшим братам:

— Не хочу вас колесувати, не хочу, щоб ви гинули на шибениці, але геть з-перед мого лиця, з мого царства: Меч і його жінка Лелія успадкують по мені моє царство.

Весь народ одобрив справедливий осуд царя.

Кир — сукно